Hamdullah Suphi Tanrıöver'in "Annemin Derdi" Şiirinde Esaret ve Kadın Meselesi

DERYA KILIÇKAYA

Esaret

Edebiyatımızda esaret konusu önemli bir yere sahiptir. Özellikle Tanzimat Döneminde yazılan romanlarda esaret ve esaretin sebep olduğu olaylar sık sık dile getirilir, hatta romanların ana konusunu teşkil eder. Osmanlı toplumundaki kadın-erkek ilişkisinin kaçgöç şeklinde olması sebebiyle, esirlik, cariyelik gibi kavramlar o zamanın sıklıkla bahsedilen kavramlarındandır. Bu kavramlar bir süre sonra ilk romancılarımızın da dikkatini çeker ve esirlerin zor şartlar altındaki yaşam mücadelesini anlatmaya koyulurlar. Özellikle Kafkasya'dan getirilen Çerkez esirlerle karşılaştığımız romanlarda, esir genç kızların "odalık" olarak da kullanıldığını görürüz. Bunun yanı sıra birtakım haksızlıklara da uğrayabilen esirleri ilk romanlarımızda ezilmiş ve hor görülmüş olarak görmek de mümkündür.[1] Pek çok edebiyatçımız esaret kurumunu yakından görüp tanımış ve gördüklerini, işittiklerini eserlerine yansıtmıştır. İşte bu edebiyatçılardan biri de Hamdullah Suphi Tanrıöver'dir.

Hamdullah Suphi'nin "Annemin Derdi" adlı şiiri esaret meselesini güzel bir şekilde ele alır.[2] Sanki bu şiir Tanzimat dönemindeki esaret konulu romanların bir özeti gibidir. Gerçek hayatın yansımalarından oluşan bu şiirin sahibinin annesi Ülfet Hanım, Çerkez asıllı bir cariyedir. (Serarslan 2007: 11) Ülfet Hanım'ın nüfus cüzdanında adı Havva olarak kaydedilse de, "*Havva, o zaman*

---

[1] Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz. İsmail Parlatır, *Tanzimat Edebiyatında Kölelik*, Türk Tarih Kurumu, 2. baskı, Ankara, 1992. ; Halim Serarslan, Cariyelik ve Türk Romanında Bazı Cariye Tipleri, Selçuk Üniversitesi Vakfı, Konya, 2000.

[2] Bu şiirin genel olarak incelenmiş hâli için bkz. Cafer Şen, *Fecr-i Ati Edebiyatı Tesbit, Tahlil, Tenkit*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.

için âdet yerini bulsun diye yazılmış bir isimdir." (Baydar 1968: 38) Ülfet Hanım, Suphi Paşa'nın üçüncü eşidir ve 1938 yılında vefat eder. (Tevetoğlu 1986: 12) "Annemin Derdi" adlı şiirde Hamdullah Suphi annesinin esirlik serüvenini hikâye eder.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, babası Suphi Paşa'nın yirmi üç çocuğunun en sonuncusudur (Tevetoğlu 1986: 13). Bir hareme sahip olan ve hareminde on üç - on beş arasında kadın bulunan Suphi Paşa (Baydar 1968: 32), Tanzimat Döneminin önemli aydınlarından biridir. Geniş bir haremi olan Suphi Paşa'nın çocuklarının annelerinin birçoğu konakta hizmette bulunan cariyelerdendir ve bu cariyeler "odalık" olarak kullanılmaktadır. İşte bu cariyelerden biri olan Ülfet Hanım'ın esirlik hikâyesi "Annemin Derdi" şiirinin esasını oluşturur. Manzum bir hikâye olarak da adlandırılabilecek olan bu şiir, Hamdullah Suphi'nin annesinin biyografisini ve esirliğinin çilesini tüm çıplaklığıyla gözler önüne serer.

Servet-i Fünûn dergisinde, 1910 yılında yayımlanan şiirin başında Şair, altı yıl önce bir akşamüstü annesiyle sohbet ettiklerinden bahseder. Bu sohbeti şiirinde diyalog tekniğiyle veren Şair, annesinden yıllardır içinde sakladığı derdi söylemesini ister; çünkü annesi oğluna her zaman içinde bir dert taşıdığını, bu derdi ancak oğlu büyüdüğünde anlatabileceğini söylemiştir. Şair, annesine soruyu yönelttikten sonra, şiirine bulundukları odanın tasviriyle devam eder. Güneş batmak üzeredir ve anne de oğul da hüzün içindedir. Bu kısa tasvirin ardından annenin konuşması başlar. Anne Ülfet Hanım, uzun ve acıklı hikâyesini anlatmaya koyulur. Ülfet Hanım, küçücük bir çocukken esir olarak satılır. Kafkasya'dan getirilmiştir; fakat onun nasıl bu duruma düştüğü ve ailesinin nasıl bir aile olduğu hakkında yapılan araştırmalara rağmen hiçbir bilgi bulunamamıştır (Serarslan 1995: 11). Bir ağabeyinin ve kız kardeşinin olduğunu ise şiirden öğreniriz. Ülfet Hanım, oğluna, kendisi esir olarak satılınca ağabeyinin çok uzak bir yerde kaldığından ve kız kardeşinin de denizlerde öldüğünden bahseder; fakat bu olayın nasıl gerçekleştiğini anlatmaz. Ülfet Hanım'ın annesini çok küçük yaşta kaybettiğini şiirdeki hikâyesinden anlıyoruz; üstelik o, annesinin hayalini bile hatırlamamaktadır. Annesini küçük yaşta kaybetmiş olması onun esir olarak satılmasını kolaylaştıran sebeplerden olabilir. Ülfet Hanım'ın yaşı on bir civarındadır ve kimsesi yoktur. Onu esir olmaya iten iki önemli sebep vardır: Biri kimsesizliği, ikincisi de Çerkez olması. Bilindiği gibi esir denince ilk akla gelen millettir Çerkezler. Önce zengin evlerinde görülen Çerkezler, bir süre sonra saraylara da dâhil olur:

> *"Güzellikleriyle ilgi odağı olan Çerkez kızlara ilgi sarayla sınırlı kalmadı.*

> *Pek çok üst seviyede görevlinin konağını da renklendirdiler. Çerkez gelin almak, Çerkez kızla evlenmek moda oldu. Evinden, erkeğinden başka kimsenin kulu kölesi olmayan manasında 'kul cinsi' diye adlandırılıyorlardı. Aldıkları terbiye erkek toplumu olan Osmanlı'nın yaşam kültürüne uygundu. Diğer halklara mensup kadınların aksine şirretlikten, hırstan eser yoktu onlarda. Nitekim Osmanlı sarayında valide sultan veya hanım sultanlar içinde sebep olduğu olaylarla iz bırakmış bir tek Çerkez kadın çıkmadı. Sonuçta, 'saraylı' demek Çerkez demekle eş anlamlı olup çıktı.*" (Özgürel 2003)

Ülfet Hanım, kendisinin "güya" pek büyük bir nasipmiş gibi İstanbul'a getirildiğinden bahseder; çünkü Kafkasya'dan getirilen bu tür esirlere, esirciler İstanbul'a gitmenin kendileri için çok büyük bir şans olduğunu anlatırlardı; fakat şans her zaman, her esirin yüzüne gülmezdi. Özellikle hareme dâhil olan esirlerin ayrı bir çilesi vardı. Ülfet Hanım'ı İstanbul'a getirenler artık saadet senin diyerek, ona bundan sonra istediği gibi yiyip içip yaşayabileceğini anlatırlar ve Kafkasya'dan getirilen bu küçük esir, büyük ve sessiz bir konağın içine dâhil olur. Dâhil olduğu yer, içinde on üç on beş arasında kadın bulunan bir haremdir. Bu harem ve konak Abdüllatif Suphi Paşa'ya aittir. Haremdeki güzellikleriyle cihana bedel olabilecek kadınları gören Ülfet Hanım, konağın düzenine ve temizliğine hayran olur. Haremdeki kadınların kimi kehruba içerken, kimi de dalgın dalgın etrafı seyreder. Çok perişan bir şekilde olan, üstü başı pis, saçları kirli Ülfet Hanım, kendisini bu temizliğin içinde çok kötü hisseder. Üstelik etrafındaki nazlı ve güzel kadınları gördükçe kendini iyiden iyiye solgun ve güçsüz görür. Esirlerin bu şekilde olmasının sebebi, esircilerin pek çoğunun onlara kötü davranması ve ilgi göstermemesidir. Onun bu hâlini gören haremdeki kadınlar "çocukcağıza" acıyarak, onu temizlerler. Hiç kimsesi olmayan Ülfet Hanım'ın bir süre sonra haremdeki kadınlar akrabası olur. On bir yaşlarındaki küçük çocuk, o kadınları anne, baba yerine koyar. İşte burada da esirlerin dramlarından biri gözümüze çarpar. Esirlik kurumunun özellikleri küçük bir çocuğun psikolojisini etkiler. Bir süre sonra haremdeki kadınlar, Ülfet Hanım'ı teselli edebilmek amacıyla haremdeki herkesin Çerkez olduğundan, dolayısıyla oradakilerin aynı ruha ve bedene sahip olduğundan bahsederler. Artık Ülfet Hanım'ın sahte de olsa birden çok annesi ve ablası vardır. Bu şekilde kendisini avutan Şairin annesi, kimi zaman geceleri yatağında, düştüğü durumu düşünmeden de edemez. Bu düşünceler ise ağlamasına sebep olur.

Ülfet Hanım bu sıkıntılı günlerini daha fazla anlatıp oğlunu sıkmak istemez ve zaman atlaması yaparak ayların, yılların geçtiğini, kendisinin de bu

şekilde kaygısız ve gamsız büyüdüğünü söyler. Artık o, yetişkin bir kızdır. Neşe içindedir, kahkahasıyla bütün evi çınlatır. O kadar alışır ki bulunduğu ortama, "ikinci memleketim" diyecek kadar sever İstanbul'u. Bu şen günler devam ederken bir gün konağın ve haremin sahibi Suphi Paşa, Ülfet Hanım'ın yanına gelir. Ona, bir karar verdiğini ve onunla evlenmek istediğini söyler. Daha önce de belirtildiği gibi Ülfet Hanım, Suphi Paşa'nın üçüncü eşidir; fakat Suphi Paşa'nın çocukları sadece üç eşinden olmamıştır. Haremdeki diğer cariyelerden de çocukları vardır ve on ikisi kız, on biri erkek toplam yirmi üç çocuğa sahiptir. Abdüllatif Suphi Paşa, haremdeki çok sayıdaki kadından yalnızca üçüyle evlenir. Birinci eşinin adı Lütf-i Seher Hanım'dır. İkinci eşinin adı ise Reng-i Gül Hanım'dır (Serarslan, 1995: 8). Suphi Paşa'nın çocuklarından birincisi Yeni Osmanlılar Cemiyeti mensuplarından Mehmet Âyetullah Bey'dir, en sonuncusu ise Hamdullah Suphi Tanrıöver'dir (Tevetoğlu 1986: 13). Ülfet Hanım, Suphi Paşa'nın teklifine "Evet, alınız. İsterim." şeklinde yanıt verir.

Şiirin başlarında, görüldüğü gibi Ülfet Hanım'ın esirliği konu edilmiştir. Ülfet Hanım, Suphi Paşa ile evlendikten sonra esirliği sona erecek ve bir kadın, her şeyden önemlisi bir anne olacaktır. Edebiyatımızda esirler ve onların sorunları defalarca ele alınmıştır. Bu şiir de toplumdaki esaret meselesini ele alması, hem de kurgusal olarak değil, gerçek bir şekilde ele alması bakımından önemlidir. Özellikle Tanzimat romanlarında karşımıza çıkan Çerkez cariye figürü bu kez bir şiirde karşımıza çıkar ve genel anlamda romanlardaki figüre benzer:

> *"Dönemin romanlarına baktığımızda Çerkez cariye figürünün sık sık ortaya çıktığını görürüz; bu itaatkâr, sessiz, narin, zayıf, çok güzel ve seksi bir genç kızdır. Romanlarda genelde kurbandır. Aslında emektar, sadık hizmetçiyle, seksi hizmetçinin bir birleşimidir; ancak cariyenin cinselliği aşırı değildir ve tehlike, felaket gibi olumsuz şeyleri temsil etmez."* (Öztek 2002: 210)

fakat bu şiirde Ülfet Hanım'ın Lütf-i Seher Hanım ve Reng-i Gül Hanım için bir tehlike oluşturduğu söylenebilir.

Kadın

Kadın konusu, edebiyatımızda sıklıkla ele alınan konulardan biridir. Romanlarda olduğu kadar, şiirlerde de kadın meselesi konu edilmiştir.[3] "Annemin Derdi" şiirinde ele alınan sorunlardan biri de kadındır. Bu şiir, esaret konusunda olduğu gibi Hamdullah Suphi'nin toplum meselelerine ne kadar

---

[3] Bilgi için bkz. Abdullah Tüylü, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Şiirinde Kadın ve Aile Meselesi", *Türk Yurdu*, S. 348, Mart 1987, s. 59.

duyarlı olduğunun da göstergesidir: "*Tanrıöver bu manzumesinde içtimai problemlere temas etmek kabiliyetinin işaretini vermiştir. O problemler arasında umumiyetle kadın ve çocuk meselesi, derin şefkat ve düşünce asaletinin vesikasıdır*." (Akder 1966: 747) Üstelik bu duyarlılığını Tanrıöver, kimi zaman çeşitli yazılarında da belirtmiştir. Bu şiir, Hamdullah Suphi denince ilk akla gelen şiirlerdendir. "*Bu onun şairliğinin ilk ve son eseridir.*" (Orhon 1966: 6) Şiirin bilinmesinin ve sevilmesinin sebeplerinden biri de şiirin samimiyeti ve kadınların, özellikle esir kadınların sıkıntısını çok yalın bir dille anlatıyor olmasıdır.

Şiirde, Ülfet Hanım'ın hiç tereddüt etmeden Suphi Paşa'ya "Evet" dediği görülür; fakat Paşa'nın bu konuda tereddütleri vardır:

"*Dinle, bak; başka bir sualim var.*
Dedi: Lâkin diğer kadınlarla
Ya geçinmez ve bâhusus sonra
Kıskanırsan, unutma, Hâr ü sefîl
İçlenirsin, harâb olursun bil!" (s. 13)[4]

Suphi Paşa, Ülfet Hanım'ın, Lütf-i Seher ve Reng-i Gül Hanımlarla anlaşamamasından korkmaktadır. Bu durumda, Ülfet Hanım evlenmek istiyorsa diğer kadınlarla geçinmek ve onları kıskanmamak zorundadır. Birden fazla evlilik, görüldüğü gibi sadece Anadolu köylerinde yaşanmaz, zengin paşa konaklarında da mümkündür; fakat genellikle bu tür evliliklerden dramlar doğar. "*Zamanla farklı bir yaşam biçimine dönüşen bu oluşum, kimilerine göre keyfi, kimilerine de göre de mecburi bir durum olmuştur*." (Erol 2006: 113) Ülfet Hanım'ın soruya verdiği cevap yine bir sorudur:

"*Kıskanırsam mı? Ben şaşıp gülerek*
Soruyordum: 'Nedir bu söz, ne demek?" (s. 13)

Görüldüğü gibi Suphi Paşa'nın karşısında gerçekten çok temiz ve masum bir genç kız vardır. Öyle ki daha kıskanmanın anlamını bile öğrenmemiştir. Görgü ve bilgiden mahrum bırakılmış bu genç kız, aynı zamanda, ister istemez kötü duygulardan da uzak kalmıştır; fakat büyüyüp, evlenip bir kadın olunca bu duygunun ne demek olduğunu öğrenecektir.

Ülfet Hanım, Suphi Paşa'yla evlenir ve bu evliliğinden bir oğlu olur. Onu "*zavallı gül*" olarak tanımlayan anne, oğlunun bir tasvirini yapar: "*Âteşîn renkli, lacivert gözlü*" bu çocuk, anneye âdeta hayat verir. Ülfet Hanım, oğlunun

[4] Metindeki sayfa numaraları şu eserden alınmıştır: Halim Serarslan, *Hamdullah Suphi Tanrıöver*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1995.

üzerine titremektedir. Canını ona verecek kadar sever ve her anne gibi oğlu üzülünce üzülür, gülünce güler. Tamamıyla oğluna bağlanan kadın, âdeta oğluna tapmaktadır. Bu çocuk Hamdullah Suphi'den yirmi yaş büyüktür; yani bu çocuğu Ülfet Hanım, 1865 yılında dünyaya getirir; fakat çocuk dört beş yaşlarındayken vefat eder. Ülfet Hanım, şiirde, Hamdullah Suphi'ye:

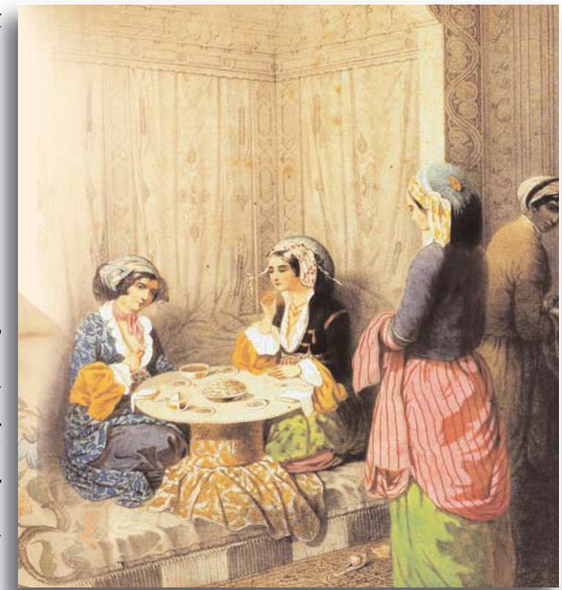
"O senin şimdi yirmi yaş büyüğün,
Koca bir ağabeyin olurdu bugün.
Ben yaşardım cihanda pervasız,
'İşte, derdim, budur sizin babanız!'
Çalışır, uğraşır, bakardı size,
Bir keder uğramazdı kalbinize;
Bulunur ayrı bir küçük evimiz,
Belki mes'ûd olurduk artık biz..." (s. 14)

diyerek geçmişle ilgili hayallerini sıralar; fakat bu hayallerin hepsi boşunadır. Ülfet Hanım, ilk çocuğunu kaybettikten sonra, bütün talihinin gittiğini ve uğursuzlukların başladığını söyler; çünkü ilk çocuğun ölümünden sonra o, olan ikinci çocuğunu da kaybeder. Bir anne için gerçekten zor bir durumdur. Ülfet Hanım, kendini artık sefil ve fakir hisseder; çünkü onu zenginleştiren iki evladını kaybetmiştir. Şiirde bu durum şöyle anlatılır:

"İçim artık sefîl, fakîr oldu;
Kanlarım hep zehir ateş oldu.
Kimsesiz kaldı rûhumun yuvası,
Vurdu dünyâya gönlümün karası...
Seneler geçti lâkin evlâdım
Şimdi hâlâ kırık kolum, kanadım." (s. 14)

Yıllar geçse de bir annenin evlat acısının asla geçmediğini gösteren bu satırlar, annenin duygularını çok iyi yansıtır. Hamdullah Suphi, annesinin ruh tahlilini bu şiirde başarılı bir şekilde gerçekleştirir.

Ülfet Hanım'ın iki evladının acısının üstüne, başka dertler de eklenir ki bu dertler kadın meselesinin en can alıcı damarlarındadır; çünkü Ülfet Hanım'ın yaşadığı konakta "*huzûr-ı vicdan*" yoktur. Daha önce Suphi Paşa'nın uyarısını dikkate almayıp, onunla evlenen Ülfet Hanım, dramını yaşamaya başlar; çünkü kendisine evdeki iki kadın tarafından zehirli sözler söylenir. Bu sözleri zehirli birer oka benzeten kadın, bu okların kalbini deştiğinden bahseder.

Zaten evlat acısıyla üzülen Ülfet Hanım, bir de dil yaralarıyla dertlenir. Oğlundan bunun sebebini sormamasını ister; çünkü sebep açıktır:

"Hem kadınlık ve hem de ortaklık,

Sen saadet umar mısın artık?" (s. 15)

Bir kuma olan Ülfet Hanım diğer eşlerle geçinmekte zorlanır: *"Çok evliliklerde ilk eş, evde söz sahibidir ve otoriteyi sürekli elinde bulunduran da o*dur. *Gelinler, kumalar onun yanında daha temkinli hareket etmek zorundadırlar."* (Erol, 2006: 113) Ülfet Hanım, dışardan bakıldığında mutlu ve huzurlu görünmektedir; çünkü bir paşanın eşidir, konakta yaşar ve refah içindedir; fakat o, bunların hiçbirini görecek durumda değildir. Diğer kadınlar için "*sultan*" sözcüğünü kullanan Ülfet Hanım, onların affedici ve unutucu olmadıklarından yakınır. Üstelik o, sadece bu iki kadınla değil, haremdeki diğer cariyelerle de uğraşır. Konaktaki kadınlar amansız bir şekilde aynı kalbe göz dikmiştir: Suphi Paşa'nın kalbi. Kadınların hepsi kıskançlık ateşinde kavrulur; ama aynı zamanda bu yarıştan da usanmışlardır. Suphi Paşa'nın tek gözdesi olabilmek için ümit yoktur; ama kadınlar buna rağmen yarışı kazanmak için uğraşır. Şiirde bir süre sonra Ülfet Hanım, Suphi Paşa konağındaki kadınların ortak dertlerini anlatmaya koyulur. Bütün bu uğraşa ve yarışa rağmen kadınların hepsinin kalbi bomboştur ve bu büyük konakta kendilerini yapayalnız hissederler. Ülfet Hanım için geceler bir başka açıdan çilelidir. El ayak çekilince, yalnızlığını daha da fazla duyar ve eşyalarla konuşmaya başlar. Onları kulaklı birer canlı olarak görür ve gecenin sessizliğinde aldığı nefesi bile işitir. Kuma olmuş bir kadın olarak Ülfet Hanım, Suphi Paşa'nın konağında çok eziyet çeker ve gençliğini bu şekilde geçirir. O, ömrünün en fena zamanı olarak bu yılları gösterir:

"Ömrümün en fena zamanı budur,

Fakat insan neler çeker, unutur;

O uzun günler işte bir rü'ya...

Ağabeyin geldi sonra dünyaya," (s. 15)

Ülfet Hanım, üçüncü kez hamile kalır ve yine bir erkek çocuk dünyaya getirir. O da diğerleri gibi kalbinde bir ümit oluşmasını sağlar. Yeniden hayata

tutunur, yine anne olmuştur. Bu çocuk da annesine kuvvet ve tazelik verir ve Ülfet Hanım, eski neşesine kavuşur. Seneler geçer, çocuk serpilip büyür; fakat Ülfet Hanım, seneler önce bu çocukla nasıl uğraşıp baktığını şimdi anlayamamakta ve hayret etmektedir. Çocuğun konak içindeki durumu ise pek iç açıcı değildir; çünkü çocuk konaktaki diğer insanlar tarafından horlanır, hatta kimi zaman hırpalanır. Annesi bütün bu olanları görür ve dayanamaz. Bu durumdan kurtulabilmek için de şöyle bir çözüm getirir:

"İşte kendimde bulduğum yardım:

Ba'zı günler beraber ağlardım.

Eski derdler içimde hep mevcûd,

Bir kırık kalb olur mu hiç mes'ûd?" (s. 16)

Ülfet Hanım'ın kalbi çok kırıktır, bu yüzden bir türlü mutlu olamaz. Dertlerini bazen içinde uyutur; fakat o dertler yeniden canlanır ve kadını mutsuz eder. Mutlu olabilmek için elinden geleni yapan Ülfet Hanım, her seferinde başarısızlığa uğrar. Ruhu artık didinmekten ve uğraşmaktan bıkmıştır. Tam bu kötü zamanlarda Ülfet Hanım, dördüncü defa hamile kalır. Bu sefer şairimiz Hamdullah Suphi'ye hamiledir; fakat hamile kalmaktan hiç mutlu değildir:

"Dedim: 'Artık bu çektiğim yetişir;

Bu çocuk ayrı bir felakettir." (s. 16)

Eziyet çekmekten güçsüz kalmış Ülfet Hanım, bu çocuğu bir felaket olarak değerlendirir; çünkü bir çocuğu vardır, o da horlanarak ve hırpalanarak yaşamaktadır. O, bu şekilde yaşayan oğlunun dünyadan hiçbir şey anlamadığını düşünür. Bu yüzden çocuğunu doğurmak istemez. Ona göre bu çocuk da diğeri gibi keder içinde yaşayacaktır. Hatta, "Beni dünyaya niçin getirdiniz?" diye soracaktır. Buna engel olabilmek için, çocuğu doğmadan öldürmek gerekir ve Ülfet Hanım da bunu düşünür. Çocuğun ölmesi için bir ilaç içmeye karar verir. Birkaç gün bu fikir üzerinde düşünür ve ilacı hazırlar. Bir gece ilacı içip çocuğu düşürecektir. Gece herkes yatağına çekilince Ülfet Hanım, kararıyla baş başa kalır ve düşünmeye başlar. Düşünürken kalkıp odanın içinde dolaşır. Kapkaranlık odada, elinde ilaç şişesiyle, kalbinde ve ruhunda endişeyle zehri içmek ister ve bunun için kendine telkinlerde bulunur. Bir süre sonra elleri titremeye başlar. Ülfet Hanım bunu analık hissiyle açıklar. Pencereyi açar ve geceyi seyretmeye koyulur. Şiirin bu satırlarında Ülfet Hanım'ın gözüyle yapılmış başarılı bir tasvirle karşılaşılır. O, kalbindeki kederle ve analık hissiyle o hazin geceyi çok güzel betimler. Uzun bir tasvir olan bu kısımda Ülfet Hanım, her yerin sessiz ve ıssız olduğundan bahseder. Gökte büyüklü küçüklü

yıldızlar vardır ve çok uzaktaki bir ağaç açıkça görülür. O sırada yere uhrevi bir ışık vurur. Bu kısım şiir açısından da, Ülfet Hanım açısından da çok önemlidir. Şiirin dönüm noktasıdır. Akşam sekiz dokuz sularında gerçekleşen bu olayda ayın şavkı sulara vurur ve bu ışık Ülfet Hanım'ın kalbine bir merhamet hissi verir. Bunun yanı sıra hafif bir rüzgâr da eser, bu rüzgâr kadının merhametini daha da artırır. Bütün bunlardan sonra kadın, etrafa daha farklı bakmaya başlar, her şey ona hoş görünür. Ruhuna sevdiren bir his dolar, öyle ki Ülfet Hanım göklerden merhamet yağdığını zanneder. Bu merhameti yudum yudum içen annenin niyeti bir süre sonra gevşer. Şiirde, Ülfet Hanım'a yaşatılan bu duygu uhrevi bir sebebe bağlanır; yani onun niyetinin gevşemesini Allah sağlamıştır. Allah'ın ona yaşattığı bu olaydan sonra Ülfet Hanım karnındaki çocuğa "*Ne suçun var, zavallı yavru?*" der. Analık hissiyle dolup taşan yüreği, bir süre sonra gözlerini de yaşartır ve elindeki şişeyi yere düşürür. Gecenin sessizliği içine zehir şişesinin titreyişleri karışır. Hamdullah Suphi Tanrıöver, şiirin bu kısmında, annesinin bakış açısıyla tasvir ve ruh tahlili yapar.

Ülfet Hanım, oğluna yaşadıklarını anlattıktan sonra, karnındaki o çocuğun kendisi olduğunu açıklar. Bu, aynı zamanda bir itiraftır; fakat ne zaman anne, oğlunu görse, aklına hep o hazin gece gelir ve şöyle der:

"'Ya içeydim?' derim, içim ağlar...
İşte kalbimde böyle bir derd var," (s. 18)

Şiirin ana konusunu oluşturan Ülfet Hanım'ın derdi böylelikle açığa çıkmış olur. O, gerçekleştirmediği bir şey için bile vicdan azabı duyan bir kadındır. Geçmişte oğlunu öldürmek istemesinden dolayı vicdan azabı duyan anne, ileriki yıllarda oğlunu hiçbir zaman yalnız bırakmayacaktır: "*... Ülfet Hanım, oğluna karşılık beklemeyen bir anne sevgisiyle bağlıdır. Mümkün olduğu kadar oğlunu yalnız bırakmamaya gayret der. Söz gelişi, Hamdullah Suphi, Millî Mücadele'ye katılmak üzere İstanbul'dan kaçınca hemen arkasından gelir.*" (Serarslan 1995: 18) Ülfet Hanım, yıllardır oğluna karşı içinde sakladığı derdi itiraf ettikten sonra, oğlundan kendisini affetmesini ister. Bunun üzerine Hamdullah Suphi şöyle der:

"-Seni affeylemek mi? Âh annem,
Yetişir tuttuğun uzun mâtem.
Onu gel kollarımda şimdi unut,
Seni affeyledim, senin bu vücûd..." (s. 18)

Hamdullah Suphi'nin annesini affetmesi, Ülfet Hanım'a teselli verir ve bu uzun manzum hikâye biter. Hamdullah Suphi'nin annesinin biyografisini anlattığı bu şiirin sonunda annesini affetmesi, onun annelere verdiği önemi

gösterir:

"Anneler olmasaydı ovalar ıssız kalırdı, ormanlar sessiz kalırdı, gökler kanatsız kalırdı. Kendimizi duyduğumuz anladığımız günden beri gözlerimizin seyrettiği o sayısız hayat mucizeleri annelerin içinde doğuyor, annelerin verdiği feyizlerle yetişiyor ve üzerinde yaşadığımız dünyayı, fezanın içinde kupkuru, ölü bir mezar taşı gibi savrulmaktan kurtarıyor." (Baydar 1968: 134)

Ümmi bir Çerkez kadını olan Ülfet Hanım'ın Hamdullah Suphi'deki sevgisi o kadar büyüktür ki ebediyet uykusunu annesiyle beraber uyumak ister: " ... *Bu ümmî kadının sevgi ile dolu kalbini Tanrıöver hiçbir şeye, hiçbir kimseye değişmezdi. Bana bir gün annesiyle ilgili düşüncelerini anlattıktan sonra, 'belki de tercihimi garip bulacaksın' demişti, 'Sana vasiyetimi söyliyeyim: Ebediyet uykusunu annemle birlikte uyuyacağım.'"* (Baydar 1968: 134) Fakat bu isteği, annesinin yanına başka biri gömüldüğü için ne yazık ki yerine getirilemez ve çok sevdiği annesinden uzak düşer.

Hamdullah Suphi Tanrıöver'in "Annemin Derdi" adlı şiirinde esaret meselesinin yanı sıra kadın meselesi de ele alınmıştır. Çerkez bir cariye olarak Suphi Paşa'nın konağına getirilen Ülfet Hanım'ın kadın olduktan sonra sorunlar yaşamaya başladığı görülür. Her şeyden önemlisi o, bir kumadır ve üçüncü eş olarak alınır. Bunun ağırlığını üzerinde taşıyan kadın, bir de evlat acısı çeker. Üçüncü çocuğunun da ev içinde istenmediğini görmesi onu derinden yaralar. Bir kuma olarak diğer iki kadınla ve evdeki cariyelerle geçinmek zorundadır; fakat bu pek de kolay değildir. Diğer eşler tarafından kötü sözlere maruz kalmak onun kalbini yaralar. Üç eş, bir de cariyeler arasında inanılmaz bir yarış vardır, hepsi Suphi Paşa'nın kalbini fethetmek ister. Bu yarış, aynı zamanda kıskançlıkları da doğurur. Görüldüğü gibi, bu şiirde Osmanlı toplumundaki kadınların sorunu, Ülfet Hanım üzerinden çok şairane bir şekilde anlatılmıştır. Genellikle köylerde karşımıza çıkan kuma sorunu ve getirdikleri, paşa konaklarında da gerçekleşmektedir. Bu şiirde, bir kadının dramı çok yalın bir şekilde gözler önüne serilir, bu dram o kadar ağırdır ki bir anne, çocuğunu öldürmeyi dahi göze alır.

Kaynakça

Akder, Necati (1966), "Hamdullah Suphi Tanrıöver'de Milliyet Fikri ve Milliyetçilik Mefkûresi", *Türk Kültürü*, S. 45, Yıl: 4, Temmuz, s. 747-789.

Baydar, Mustafa (1968), *Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Anıları*, İstanbul: Menteş Kitabevi.

Erol, Kemal (2006), "Talip Apaydın'ın Roman ve Öykülerinde Kadın ve Sorunları", *İlmî Araştırmalar*, S.21, s. 87-120.

Orhon, Orhan Seyfi (1966), "Hamdullah Suphi Tanrıöver", *Hisar*, S. 32, Ağustos, s. 6.

Özgürel, Avni (22 06 2003), "Cariyeliğin Bittiği Günler", *Radikal*.

Öztek, Çiçek (2002), "Türk Romanında Efendiler ve Hizmetçiler", *Toplum ve Bilim*, S. 92, Bahar, s. 204-216.

Parlatır, İsmail (1992), *Tanzimat Edebiyatında Kölelik*, 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Serarslan, Halim (1995), *Hamdullah Suphi Tanrıöver*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

________________ (2000), *Cariyelik ve Türk Romanında Bazı Cariye Tipleri*, Konya: Selçuk Üniversitesi Vakfı.

________________ (2007), *Hamdullah Suphi Tanrıöver Bütün Şiirleri*, Konya: Tablet Kitabevi.

Şen, Cafer (2006), *Fecr-i Ati Edebiyatı Tesbit, Tahlil, Tenkit*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Tevetoğlu, Fethi (1986), *Hamdullah Suphi Tanrıöver*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Tüylü, Abdullah (1987), "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Şiirinde Kadın ve Âile Meselesi", *Türk Yurdu*, Mart, s. 59.